

Pierwotna lokalizacja pomnika na „kopczyku” zbudowanym z granitowej kostki

35 lat na katowickim rynku – Pomnik Harcerzy Śląskich.

ZYGFRYD NOWAK

A jak się to zaczęło?

Minęło 79 lat gdy zginął pierwszy harcerz śląski, stając w obronie ojczyzny – wierny swojej harcerskiej przysiędze. Był nim Ryszard Kot – ofiara ataku Freikorpsu (hitlerowskiej bojówki) na kopalnię Michał w dzisiejszych Siemianowicach

Śląskich. Zginął walcząc u boku swego szwagra Jana Mitręgi – późniejszego ministra górnictwa a także uczestnika akcji budowy pomnika śląskich harcerzy a później przewodniczącego „Fundacji Nagród i Wyróżnień im. Bohaterów Wieży Spadochronowej” wspierającej gromadzenie i opracowanie materiałów historycznych śląskiego harcerstwa.

Ryszard Kot otwiera listę kilkudziesięciu śląskich harcerzy ofiar II wojny światowej i hitlerowskiej okupacji i jako symbol został upamiętniony na pomniku jako postać pierwsza z prawej strony z czterech postaci stojących w szeregu: harcerki i trzech harcerzy.

Pierwsze zapisy wojennych losów śląskich harcerzy.

Prawdopodobnie pierwszym powojennym zapisem jest upamiętnienie drużynowego przedwojennej drużyny z Bogucic dh Henryka Wiechuły, który został aresztowany we wrześniu 1939 roku i zginął później w obozie Auschwitz. Dwom Jego braciom – również harcerzom: Ludwikowi i Bernardowi – uda-

ło się uciec do Anglii i wrócili zrzucając w czasie wojny jako „Cichociemni” aby potem znów uciekać z „po-Jałańskiej Polski”.

Wiosną 1945 r. mianem Henryka Wiechuły nazwano – powołaną na nowo drużynę ZHP jako „XI Drużynę Harcerzy im Henryka Wiechuły” a sztandar drużyny z Jego imieniem wystawiony jest obecnie w Muzeum Miasta Katowic, przekazany do tego muzeum przez dha Edwarda Kimla po powołaniu muzeum.

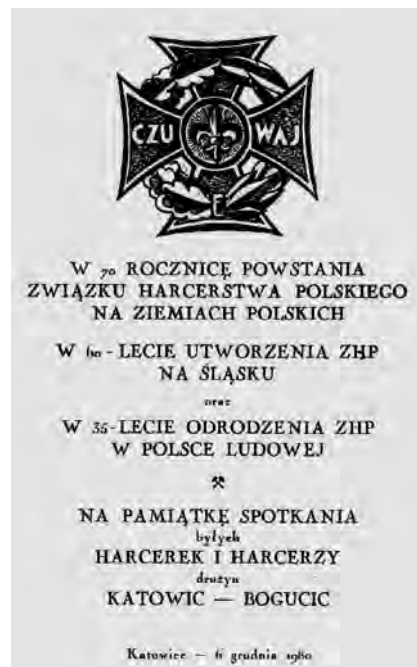
Jednak najbardziej znane są zapisy literackie upamiętniające śląskich harcerzy poległych w II wojnie światowej. Mają wieloletnią historię zarówno w śląskiej literaturze (m. innymi Wilhelm Szewczyk: *Ptaki Ptakom* i Kazimierz Gołba: *Wieża Spadochronowa*) jak i w innych podjętych akcjach. Szczegółowa dyskusja faktograficzna na temat tej twórczości jest niepotrzebna, gdyż Wieża Spadochronowa – na wierzchołku Wyżyny Górnośląskiej – Parku Kościuszki – stała się symbolem harcerskiej obrony Katowic.

Akcja materialnego upamiętnienia tego tragicznego zdarzenia miała miejsce po 28 latach w 1967 roku. Odślonięto wtedy – z inicjatywy miasta – tablicę ustawioną na obelisku pod wieżą spadochronową poświęconą harcerzom – jej obrońcom.

Stała się ona miejscem corocznych apeli śląskich harcerzy.

Katowicki Rynek jako zwieńczenie wieloletnich starań

Na katowickim rynku umieszczono przed Biurem Projektów „Separator” – w artystycznym wgłębieniu – zaprojektowanym przez zespół architektów tego biura w 1971 roku – płytę pamiątkową. Było to pierwsze upamiętnienie tragedii w centrum Katowic

Od prawej niektórzy uczestnicy spotkania: Bernard Szafrank, Czesław Achtelik, Franciszek Kruczek, Zygfryd Nowak, Bogdan Szaflik, Maksymilian Siekierka, Edward Nowak; kłęczą od prawej: Józef Feliks i Józef Guertler

Trwające nadal wieloletnie starania o prawdziwy Pomnik Harcerzy Śląskich zakończyły się w 1983 roku odsłonięciem 4 września pomnika w bardziej „wyniosłej” formie (na pagórku imitującym kopiec „Park Kościuszki”) skąd prawie 20 lat później został przeniesiony do dzisiejszej bardziej „przyziemnej” lokalizacji na miejsce ówczesnej pamiątkowej płyty.

Furtkę do realizacji wieloletnich zabiegów o pomnik otworzyła powszechna aktywność społeczno-polityczna roku 1980.

Wtedy to z inicjatywy b. drużynowego ww. bogucickiej drużyny ZHP dha Bernarda Szafranka – wspaniałego społecznika – znanego jako grafik górnictwa węglowego (autor m.in. innymi emblematu Głównego Instytutu Górnictwa i wielu innych) i kierownika Zakładu Poligrafii GIG zorganizowaliśmy 6 grudnia 1980 roku „zbiórkę aktywów z przeszłości” i to zarówno harcerzy jak i śląskich powstańców. Zaproszenie i okładkę inicjującą ww. akcję dha Szafranka i późniejszy cykl wydawniczy „Pomnik” wy-

dawanego przez Dział Wydawnictw GIG pokazano na kolejnych zdjęciach w tekście wraz ze zdjęciem jego uczestników. Jak widać na zdjęciu było to bardzo gromadne spotkanie.

Kilkumiesięczne zabiegi organizacyjne ww. grupy inicjatywnej z udziałem Katowickiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego – powołanego przez ówczesnego Prezydenta Katowic p. Edwarda Mechę – doprowadziły do zawiązania Społecznego Komitetu Budowy Pomnika, którego skład przedstawiono na następnej stronie..

Na przewodniczącego wybraliśmy – harcerza seniora dha Juliusza Szaflika, wieloletniego działacza harcerskiego katowickiego hufca ZHP.

Rozpoczęła się typowa w takich akcjach „praca organiczna” każdego z członków Komitetu.

Finanse, finanse, finanse i nieoczekiwane wsparcie.

Najtrudniejszym zadaniem Komitetu Budowy Pomnika – jak zawsze w takich

akcjach – były problemy finansowe. Komitet wydał „cegiełki” a jego członkowie rozmawiali z różnymi instytucjami i powoli pieniądze napływały. Wielkim przełomem była rozmowa Jana Mitregi – w której też brałem udział – z wojewodą śląskim Generałem Romanem Paszkowskim. Efektem był list wojewody do śląskich przedsiębiorstw o wsparcie finansowe dla prac komitetu. To znacznie pomogło w rozwiązaniu ewentualnych, oczekiwanych kłopotów finansowych i stworzyło nawet fundusz przewyższający koszty budowy.

Zygmunt Brachmański rzeźbiarz i twórca modelu – Gliwickie Zakłady Urządzeń Technicznych „GZUT” – wykonawca pomnika.

Zaproszenie Zygmunta Brachmańskiego – utalentowanego rzeźbiarza – wspaniałego Ślązaka-patrioty było jedną z cenniejszych decyzji Komitetu Budowy Pomnika. Jego późniejsze artystyczne osiągnięcia także dzisiaj potwierdzają słuszność tej decyzji. Odwiedzaliśmy Go wielokrotnie w Jego pracowni obserwując postępy w pracy nad modelem.

Odwiedzaliśmy później również dość regularnie wykonawców pomnika – wybrane Gliwickie Zakłady Urządzeń Technicznych – tocząc ze znakomitymi odlewnikami dyskusję o trudnościach precyzyjnego odlania rzeźby stosownie do modelu wykonanego przez autora. Sądząc po widocznych szczegółach załączonej fotografii „gliwicy odlewnicy” spisali się znakomicie co widać po wyrazistych twarzach czterech symbolicznych postaci. Pomnik przywędrował na specjalnej platformie z wielkimi wysiłkami do Katowic. Urbanistycznym posadowieniem pomnika zajął się członek naszego komitetu – architekt-urbanista Michał Kucmiński. Do zbudowania „kopczyka” wykorzystaliśmy kostkę granitową którą na moją prośbę dyrektor Miejskiego Zarządu Ulic i Mostów MZUiM dostarczył nam z rozbieranej wtedy ulicy Curie-Skłodowskiej a członkowie Komitetu układali je na „kopczyku” według wskázówek mistrzów MZUiM. Efekt naszej społecznej pracy widać na załączonym zdjęciu. W czasie trwających 3 lata prac Komitetu towarzyszyły nam opisujące te prace biuletyny wydawane przez dha Szafranka – również autora prac graficznych. Niektóre kopie przytoczono w tekście.

Uroczyste zakończenie prac Komitetu – Odsłonięcie Pomnika.

Ta uroczystość miała dwa etapy:

- wmurowanie kamienia węgielnego z udziałem wojewody oraz
- posadowienie pomnika i uroczyste odsłonięcie i poświęcenie z tłumnym udziałem harcerzy, przedstawicieli władz i społeczności Śląska. Poniżej zapisane dokumenty tych uroczystych dni.

**SPOŁECZNY KOMITET BUDOWY POMNIKA
PAMIĘCI BOHATERSKICH HARCEREK I HARCERZY ŚLĄSKICH
POLEGŁYCH W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ 1939-1945**

powołany w dniu 30 marca 1981 r. z inicjatywy harcerek, harcerzy i działaczy harcerskich Śląska oraz Katowickiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego
aktywnie działał w składzie:

Przewodniczący: Juliusz Szaflik

V-ce Przewodniczący: Janina Stolarzewicz,

Wojciech Niederliński

Sekretarz: Bogdan Suchy

Skarbnik: Stanisław Orzeł

Członkowie:

Jędrzej Badner
Zygmunt Brachmański
Alfons Burzyński
Roman Chrzastowski
Andrzej Cofala
Adam Dawidowicz
Bernard Dembiński
Henryk Dutkiewicz
Stanisław Fotek
Józef Feliks
Marek Gierlotka
Krystyna Ileska-Kwaśniewicz
Stanisław Jeleń
Włodzimierz Józefowicz
Anna Jurkiewicz
Jurand Jarecki
Andrzej Kiedroń

Ada Korczyńska
Marian Kozioł
Michał Kuczyński
Kazimierz Krzyśków
Edward Mecha
Alojzy Nowak
Zygfryd Nowak
Andrzej Różanowicz
Zbigniew Sedlak
Bohdan Szaflik
Bernard Szafranek
Lech Szaraniec
Karol Szarowski
Józef Wanag
Krzysztof Witkowski
Jerzy Wojciechowski
Janusz Woźniak

**EFEKTY SPOŁECZNEJ OFIARNOŚCI PRZEKAZUJEMY NA KONTO
SPOŁECZNEGO KOMITETU BUDOWY POMNIKA:**

NBP I ODDZIAŁ KATOWICE 27010-127-138

W BANKU SPÓŁDZIELCZYM 361-132

ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

Anna Jurkiewicz, Krystyna Ileska-Kwaśniewicz, Kazimierz Krzyśków
Bogdan Suchy, Bernard Szafranek

**Społeczny Komitet Budowy Pomnika Harcerzy: 40-096 Katowice, ul. 3-Maja 7
zp gig 1177/83 1500 Z-7**

„Czwarte Skrzydło” tak pięknie harcerski pomnik – w nawiązaniu do stojącego w sąsiedztwie Pomnika Powstańców Śląskich – nazwał Generał Jerzy Ziętek – ówczesny Przewodniczący Wojewódzkiej Rady Przyjaciół Harcerstwa, który skierował ze swojego „Ustronia” specjalny apel z okazji tej uroczystości dziękując – harcerzom i członkom Komitetu Budowy i życząc dalszego pomyślnego rozwoju śląskiego harcerstwa.

Uzupełnienia do pracy twórcy pomnika.

Czasy w których powstawał pomnik były w Polsce politycznie niezwykle gorące (1980, 1981, 1982) co musiało również zaważyć na treściach zapisanych na nim w spiżu. Dlatego dzisiaj możemy zobaczyć dodatkowe napisy, które wtedy na nim się nie znalazły. Zaczęło się od dopisania nazwy fundatora pomnika t.j. społeczności Ślą-

ska i dlatego na prawej bocznej ścianie umieściliśmy dodatkowy napis „Śląsk swoim” do istniejącego zapisu „harcerkom i harcerzom” Ten napis – umieszczono z mojej inicjatywy – a inne np. Katyń (z dopiskiem: Starobielsk, Ostaszków i Kozielsk), Kraków, Warszawa czy Kielce powstawały w miarę czasu i były akceptowanymi inicjatywami innych członków Komitetu Budowy Pomnika.

I co dalej?

Pod takim tytułem napisałem w ostatnim biuletynie poświęconym „Pomnikowi” propozycję wykorzystania funduszy „śląskiej społecznej ofiarności” pozostałych po zbudowaniu pomnika. Propozycja powołania „Fundacji Nagród i Wyróżnień im. Bohaterów Wieży Spadochronowej” została zaakceptowana przez władze harcerskie i przez członków Komitetu Budowy Pomnika.

**NA PAMIĄTKĘ
ODŚLONIECIA POMNIKA HARCERZY ŚLĄSKICH
KATOWICE – 4 WRZEŚNIA 1983 ROKU**

SPOŁECZNY KOMITET BUDOWY POMNIKA
PAMIĘCI BOHATERSKICH HARCEREK I HARCERZY ŚLĄSKICH
POLEGŁYCH W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ 1939-1945

HARCERZE ŻYJĄ NA KATOWICKIM WYMKU. (Gł. K. Szaflik)

**NA ZAKOŃCZENIE
DZIAŁALNOŚCI KOMITETU
W LATACH 1981 – 1985
KATOWICE – 10 CZERWCA 1986 ROKU**

SPOŁECZNY KOMITET BUDOWY POMNIKA
PAMIĘCI BOHATERSKICH HARCEREK I HARCERZY ŚLĄSKICH
POLEGŁYCH W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ 1939-1945

1920-1985

**WSZYSTKO
CO NASZE
POLSCIE
ODDAMY**

1939-1945

**PAMIĄTKOWA
ODZNAKĘ ZHP**

**„WSZYSTKO CO NASZE
POLSCIE ODDAMY”**

**związana z zakończeniem
działalności komitetu
w latach 1981 – 1985**

**Za Społeczny Komitet
Budowy Pomnika Harcerskiego**

Juliusz Szaflik
dr inż. Juliusz Szaflik

Na przewodniczącego wybrano Jana Mitręę a sekretarzem został dh Bernard Szafranek. Rozpoczęła się coroczna akcja zbierania materiałów, informacji i opracowań cennych dla historii śląskiego harcerstwa. Fundacja działała przez kilkanaście lat. Powyżej jedna z wyróżnionych prac.

Co roku również – z okazji wręczenia nagród fundacji – spotykaliśmy się pod pomnikiem aby uczcić

pamięć tych, którzy oddali swoje życie dla Śląska. Poniżej zdjęcie ze spotkania pod pomnikiem..

Przeprowadzka i dzień dzisiejszy Pomnika.

Dynamika przemian w Polsce po wstąpieniu do Unii Europejskiej wyznaczała również zadania dla zmian na Śląsku i w jego miastach. Można powiedzieć że w jakimś stopniu ofia-

ra tych zmian stał się nasz pomnik. Dynamiczny rozwój Katowic wymagał generalnego remontu jego śródmieścia i okolic rynku. Ucierpiała na tym pierwotna lokalizacja Pomnika na „Kopczyku”, lecz pozostał nadal w centralnym miejscu stolicy województwa i jest przedmiotem troski i harcerskich spotkań, przypominając piękną – chociaż tragiczną – historię zapisaną przez śląskich harcerzy. ■

